

Kandidatuppsats i offentlig förvaltning [VT14]

Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet

Cecilia Jacobsson

Emma Devér

Handledare: Osvaldo Salas

Examinator: Hans Mörner

Solid återkomst

- en samhällsekonomisk utvärdering av en social investering i Norrköpings kommun

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Tack

Inledningsvis vill vi tacka styrgruppen bakom projektet Solid återkomst för ovärderlig information och ett gott samarbete. Vi vill även tacka familj och vänner för all uppmuntran och stöd under studiens gång.

Ett särskilt tack vill vi tillägna vår handledare; Osvaldo Salas för all inspiration och motivation. Utan din tid och engagemang hade denna studie inte varit möjlig att genomföra.

Stort tack,
Cecilia Jacobsson & Emma Devér
2014-05-26

Abstract

Denna studie syftar till att avgöra i vilken utsträckning en social investering vid namn Solid återkomst i Norrköpings kommun, är samhällsekonomiskt lönsam. Med hjälp av samhällsekonomiska utvärderingar kan sociala investeringars lönsamhet beräknas. I denna studie används en Cost-benefit analys som utvärderingsmetod, vilket bidrar till att studien klassificeras som en kvantitativ fallstudie. Solid återkomst avser att skapa en fungerande modell för eftervård för ungdomar med missbruksproblem. Med hjälp av fiktiva karaktärer har olika scenarion skapats och resultatet baseras på beräkningar av möjliga framtida utfall för dessa karaktärer. Resultatet påvisar att nyttorna överväger kostnaderna i de flesta utfall vilket leder till slutsatsen att projektet är samhällsekonomiskt lönsamt.

Nyckelord: *social investering, samhällsekonomisk utvärdering, Cost-benefit analys, välfärdsteori.*

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	5
1.1 BAKGRUND.....	5
1.2. PROBLEMBESKRIVNING.....	5
1.3. PROBLEMFORMULERING OCH SYFTE.....	8
1.4. TIDIGARE FORSKNING.....	9
2.	
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	11
2.1. DESIGN.....	11
2.2. METOD: COST-BENEFIT ANALYSENS STEG.....	11
2.2.1. <i>Identifiering</i>	12
2.2.2. <i>Kvantifiering</i>	14
2.2.3. <i>Värdering</i>	14
2.2.4. <i>Diskontering</i>	15
2.2.5. <i>Känslighetsanalys</i>	15
2.3. AVGRÄNSNINGAR OCH ALTERNATIVA METODER.....	16
3. TEORETISKT RAMVERK.....	18
3.1. VÄLFÄRDSTEORI.....	18
3.1.1. <i>Beslutskriterium inom välfärdsteori</i>	19
3.1.2. <i>Utilitarism</i>	20
3.1.3. <i>Marknadsmisslyckanden</i>	20
4. EMPIRISKT RESULTAT: COST-BENEFIT ANALYS.....	21
4.1. FIKTIVA FALL.....	21
4.1.2. <i>Personbeskrivningar</i>	22
4.2. IDENTIFIERING.....	24
4.2.1. <i>Identifiering av kostnader</i>	25
4.2.2. <i>Identifiering av intäkter</i>	25
4.3. KVANTIFIERING.....	28
4.4. VÄRDERING.....	29
4.4.1. <i>Värdering av kostnader</i>	30
4.4.2. <i>Värdering av intäkter</i>	30
4.5. DISKONTERING.....	32
4.5.1. <i>Nuvärdekalkylmetod</i>	33
4.5.2. <i>Lönsamhet</i>	34
4.6. KÄNSLIGHETSANALYS.....	36
5. ANALYS.....	39
6. SLUTSATS.....	42

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Hur ungdomars brottslighet ska bemötas av samhället är en fråga som uppmärksammas av flera av samhällets aktörer, inte minst bland politiker. En av orsakerna till detta är att enkla lösningar ofta saknas (Socialstyrelsen, 2008). Utanförskapet bland ungdomar är ett växande problem i Sverige. Ett flertal ungdomar lever eller befinner sig i riskzonen för att utveckla ett destruktivt levnadssätt genom missbruk och/eller kriminalitet (Psykiatristöd, Stockholms Läns Landsting, 2014). Detta är ett problem som inte enbart uppmärksammas på statlig nivå utan även i många av Sveriges kommuner, däribland Norrköping. Kommunens socialförvaltning startade tillsammans med organisationen Unga KRIS (Kriminellas revansch i samhället), i början av 2013, ett tvåårigt samarbete som syftar till att skapa en fungerande modell för eftervård för de unga som har de mest omfattande behoven. Målgruppen för projektet är ungdomar mellan 14-20 år med missbruk och/eller kriminalitet som placerats inom Statens Institutionsstyrelse (SiS). Målet med projektet är att minska risken för återfall samt att förkorta vårdtiderna på institution. Ett annat mål är att få ungdomarna att komma igång med studier, arbete eller praktik i samband med hemflytt. Projektet innebär att åtta ungdomar får ett samordnat stöd där flera instanser arbetar för att komplettera varandra. Unga KRIS fungerar som ett omfattat kontaktmannaskap med en kontaktperson tillgänglig dygnet runt, sju dagar i veckan vid ungdomens hemkomst. Kontaktpersonens huvudsakliga uppgift är att arbeta för att motivera och stödja ungdomen, en relation som börjar byggas upp redan när ungdomen är institutionaliserad (Norrköpings kommun, 2013).

1.2. Problembeskrivning

Missbrukare kostar det svenska samhället cirka 150 miljarder kronor varje år. Denna kostnad inkluderar missbruk av narkotika, läkemedel och alkohol. Av 150 miljarder kronor, utgör kostnaden för narkotikamissbruk ungefär 62 miljarder kronor (Svenska Dagbladet, 2010). Kostnader som uppkommer inom den kommunala nivån inkluderar främst sjukvård och socialtjänst. På statlig nivå framkommer kostnader för bland annat rättsväsendet (Missbruksutredningen, 2011). Utöver kommunala och statliga kostnader, finns även

indirekta kostnader som uppkommer vid exempelvis produktionsbortfall vid sjukskrivning eller för tidig död (Centralförbundet för alkohol - och narkotikaupplysning, 2013).

För att förhindra en fortsatt ökning av de missbruksrelaterade kostnaderna i samhället pågår en ständig debatt angående huruvida ytterligare resurser bör satsas på sociala investeringar, trots att flera miljarder kronor redan investeras årligen. En social investering är en form av ekonomisk investering som genomförs i syfte att lösa framtida samhällsutmaningar (Motion 2013/14:Fi259). Sociala investeringar definieras alltså som kostnaden för genomförandet av en åtgärd idag mot prognostiserade vinster i framtiden, förutsatt att insatsen är framgångsrik. Arbetet med sociala investeringar har i Sverige haft övervägande fokus på den yngre befolkningsdelen. Detta eftersom ett flertal tecken på ett framtida utanförskap hos unga kan upptäckas i tidig ålder. Hos de flesta ungdomar, finns lösningar på problem i form av metoder som kan bryta mönstret som leder till utanförskap. Lösningar i tidig ålder är oftast billigare än att vänta ett par år. Processen för att förhindra utvecklingen mot ett utanförskap, innefattar vanligtvis samverkan, långsiktighet och uthållighet. Men att motarbeta en framtida generations eventuella utanförskap är svårare än vad som antas. Utanförskapet hos unga spelar en central roll i det svenska välfärdssystemet, utifrån både ett moraliskt och ekonomiskt perspektiv (Sociala investeringar kring barn och unga, 2012).

Norrköpings kommun arbetar tillsammans med Sveriges kommuner och landsting (SKL) med temat sociala investeringar (Norrköpings kommun, 2012). SKL är en av de aktörer som arbetar aktivt med sociala investeringar för barn och unga. Deras arbete har fokuserat på att tillhandahålla resurser för kommuner och landsting att möjliggöra tidiga insatser för barn och unga samt att mäta effekterna av dessa investeringar. Enligt SKL ska en god social investering gestaltas av en temporär, evidensbaserad satsning riktad mot barn och unga som inkluderar samverkan mellan aktörer. Insatserna ska även vara möjliga att följa upp och de ekonomiska konsekvenserna ska vara möjliga att beräkna och värdera, både vad gäller kostnaderna och värdet av effekterna, såväl ur den investerande aktörens perspektiv som ur ett samhällsperspektiv. Även om dessa insatser är tydligt integrerade i den ordinarie verksamheten så ska insatserna vara tydligt definierade och avgränsade samt rikta sig mot en specifik målgrupp med ett specifikt problem (Mötesplats social innovation, 2013). Dock kan denna typ av investering stöta på fördomar i samhället. Fördomarna bygger vanligtvis på okunskap kring huruvida åtgärderna faktiskt fyller den funktion de avser, vilket skapar betydande problem. Detta beror bland annat på att det kan vara svårt att se effekter av

satsningar i tidigt stadie, då dessa oftast inte märks förrän några år senare. Rehabilitering av människor med narkotikamissbruk är oftast svårare än vad som förväntas. Det är en utdragen och mödosam process för personen och tar därför ofta lång tid (Nilsson & Wadeskog, 2008). För att på förhand förutspå huruvida en social investering är samhällsekonomiskt lönsam, fungerar samhällsekonomiska utvärderingar som ett värdefullt kontrollinstrument inom den offentliga sektorn. Eftersom samhällsekonomi främst avser att hushålla med samhällets knappa resurser, innebär bristen på resurser, att värdet av att fatta rätt beslut gällande fördelning av resurser är av betydande vikt för att säkerställa att resursanvändningen optimeras och samhällsmedborgarnas behov tillgodoses (Bohm, 1977). Med hjälp av samhällsekonomiska utvärderingar kan beslutsfattaren pröva möjligheten att implementera en social investering samt förutspå resultatet av detta. Samhällsekonomisk utvärdering har sin grund i begreppet samhällsekonomisk lönsamhet vilket innebär att de positiva effekterna av en insats är större än de negativa. Detta gäller ekonomiska termer, samt sociala förändringar för individen. Trots att flertalet individer förlorar på åtgärden, ses effekterna ändå som positiva om vinsterna överskrider förlusterna. Det är alltså inte bara ekonomiska vinster och förluster som beräknas, utan hänsyn tas till alla effekter av åtgärden (Jess, 2005).

Ett flertal metoder har under åren utvecklats för att verkställa ekonomiska kalkyler som grundar sig i samhällsekonomi. En av dessa metoder benämns Cost-benefit analys eller CBA. CBA har uppkommit utifrån samhällsekonomisk välfärdsteori och består i sin enklaste form av en strukturering av samhälleliga nyttor och kostnader av en investering (Salas, 2012). Genom att utföra en CBA ex-ante, det vill säga innan projektet genomförs, kan det utläsas huruvida genomförandet av ett projekt med ett visst antal individer och resurser, är samhällsekonomiskt lönsamt. CBA kan sedan användas som ett beslutsunderlag för att påvisa huruvida åtgärden kan komma att bli lönsam eller ej (Mattsson, 1970). På grund av att denna studie utförs ex-ante kommer beräkningar baseras på möjliga utfall av projektet då faktiska utfall ej är möjliga att förutse.

1.3. Problemformulering och syfte

Socialkontoret i Norrköpings kommun placerar årligen cirka 25-30 unga på institution hos Statens institutionsstyrelse (SiS). SiS är en typ av hem för vård av unga som behöver särskild tillsyn enligt lagen om vård av unga. Det är enbart SiS som tillåts ha låsbara avdelningar och använda särskilda tvångsmedel som kroppsvisitering och urinprov. Enligt statistik ligger Norrköping på fjärde plats i landet i antal placeringar hos SiS, efter Stockholm, Göteborg och Malmö (Statens institutionsstyrelse, 2013).

En studie gjord av SiS angående återfall bland unga dömda till sluten ungdomsvård visade att 68 procent fått en ny dom inom tre år, samt att en hög andel återfallit i allvarigare brottslighet. Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet är det cirka 80 procent av de som varit föremål för insats enligt 3 § LVU som återfaller i brott (Statens institutionsstyrelse, 2009). I rapporten *Strategiska brott bland unga på 00-talet*, skriver författarna Westlund och Granath (2011), att narkotikabrott ingår i en brottstyp som är vanligast förekommande bland unga återfallsbrottslingar. Det är heller inte ovanligt att gärningspersonen klassas som högaktivt kriminell, då det anses vanligt med återfall av narkotikabrott. Detta kan bero på ökad problematik hos de unga som placerats ut, samt svårigheter med utslussning av ungdomar på grund av att matchning mellan behov och lämpliga instanser saknats på hemmaplan vilket vidare utgör incitament för att konstatera att det finns behov att komplettera de insatser som socialtjänsten i Norrköping erbjuder. De institutionaliserade ungdomarna har samtliga en komplex problematik som kräver omfattande insatser, vilket kräver god planering och förberedelse inför hemflytt både för att förkorta vårdtid på institution samt för att undvika återfall med hjälp av ett intensivt stöd när den unge kommit hem (Ansökan Solid återkomst, 2013).

Projektet Solid återkomst i Norrköping är ett exempel på hur en kommun kan agera för att motarbeta det missbruksrelaterade utanförskapet. Projektet avser att hjälpa åtta ungdomar, under de två år projektet pågår, att minska utanförskapet genom att komma in i arbetslivet eller fortsätta med studier, samt att få bättre hälsa och ökad livskvalitet genom att komma ur sitt missbruk. För att projektet ska lyckas med vad det avser tillhandahåller kommunen resurser i form av ett bidrag på sammanlagt cirka 1,7 miljoner kronor som ska täcka lönekostnader för kontaktpersoner och övriga samordningskostnader för projektet (Norrköpings kommun, 2013). Syftet med studien är således att med hjälp av en Cost-benefit

analys väga de samhälleliga kostnaderna mot nyttorna som skulle kunna resulteras av projektet Solid återkomst.

För att precisera vårt syfte tydligare utgår studien från följande forskningsfråga:

- I vilken utsträckning är möjliga utfall av projekt Solid återkomst i Norrköpings kommun samhällsekonomiskt lönsamma?

Med *utsträckning* avses antalet ungdomar som behöver genomgå projektet, med ett framgångsrikt resultat, för att projektet ska vara samhällsekonomiskt lönsamt.

1.4. Tidigare forskning

Trots förebyggande åtgärder mot narkotikamissbruk bland unga ökar andelen narkotikamissbrukare världen över, och har så gjort i flera årtionden. Drogmissbruket är inte endast kostsamt för samhället i sig, utan medför andra problem bland unga, såsom självmord, antisocialt beteende och depression. Detta utgör incitament för att inneha en bredare syn och införa ytterligare insatser för att minska utanförskapet som genereras av ungdomar som fastnar i narkotikamissbruk (Spooner & Hall, 2002).

I rapporten *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån* poängterar nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog (2008) vikten av det ekonomiska värdet av prevention och tidiga insatser för barn och ungdomar, samt vilka effekter marginalisering och utanförskap har för samhället. Enligt författarna finns det ett stort antal barn och ungdomar som redan är i eller befinner sig i riskzonen för att hamna i ett livslångt utanförskap, vilket vidare riskerar att leda till såväl stora samhällskostnader som mänskligt lidande. Nilsson och Wadeskog (2008) menar att det finns ett visst antal mekanismer som strukturellt bidrar till att förstärka marginalisering och utanförskap i samhället. Att identifiera och värdera kostnaderna av sådan marginalisering kan göras för att mäta både människors lidande och de ekonomiska effekterna, vilket vidare kan användas som underlag när beslut om sociala investeringar ska fattas.

Enligt Nilsson och Wadeskog (2008), är det fyra mekanismer som bidrar till ökad marginalisering, dessa är; kortsiktighet, tunneltänkande, stigmatisering och en inlärd

hjälploshet. Utifrån dessa mekanismer har de formulerat ett antal påståenden. Ett av dessa är att begreppet samverkan är centralt samt att organisationer bör ha helhetssyn som målsättning. Frånvaro av helhetssyn kan leda till ineffektiv resursanvändning. Vidare påstår författarna att för att tänka långsiktigt angående barn och unga krävs ett socialt investeringsperspektiv. Kortsiktighet leder ofta till större kostnader och mer resursslöseri medan en klok investering på kort sikt ofta leder till större investeringar på lång sikt. De påstår även att utsatta människors utanförskap förstärks genom att de betraktas som hjälplösa offer, för att de offentliga resurserna ska kunna optimeras är det viktigt att utgå från människans egen förmåga. Ett sista påstående handlar om att stigmatisering av utsatta människor ökar svårigheten att komma in i gemenskapen i samhället och poängterar vikten av att dessa människor måste ges möjlighet att vara delaktiga. Sammanfattningsvis konstaterar författarna att långsiktighet, samverkan, brukarmakt och metoder för att delaktiggöra människor i samhället är viktiga nyckelord för att optimera användandet av de samhällsresurser som finns samt för att bibehålla ett humanistiskt samhälle. Priset på marginalisering och utanförskap är cirka 350.000 - 1.600.000 kronor per år och ungdom och innefattar ökad välfärdsanvändning. Utöver detta tillkommer årliga produktionsförluster på cirka 300.000 per person om denne arbetar (Nilsson & Wadeskog, 2008).

I en annan rapport skriven av Nilsson och Wadeskog (2008) vid namn *Varje drogfri dag, en framgång*, betonas att behandling av missbrukare inte enbart handlar om att bli en före detta missbrukare, utan även om att skapa sig ny identitet. Samhällets syn på hur knappa resurser används för att finansiera behandling av missbrukare kan även skapa svårigheter av genomförandet. I samhället förekommer ofta attityder som menar på att "de har sig själva att skylla" eller "det är bara att skärpa sig och rycka upp sig". Åsikterna baseras på uppfattningen om att människor med missbruk har problem som är individbaserade och bör därför utredas av individen själv. Enligt författarna påverkar denna form av attityd förvaltandet av samhällets resurser, och pengar investeras många gånger istället inom andra områden.

Berg och Andersen (1992) menar på att rehabilitering av narkotikamissbrukare borde ses som en reducering av resursslöseri av offentliga resurser och att alternativet att inte göra någonting på lång sikt kommer att öka slöseri av offentliga resurser. Författarna påvisar att kostnaderna för en låg andel rehabiliterade narkotikamissbrukare är höga samt att kostnaderna för implementering av rehabiliteringsinsatser är förhållandevis låga. Berg och Andersen (1992) antyder därmed att denna form av investering är ekonomiskt försvarbar för samhället.

2. Tillvägagångssätt

2.1. Design

Denna studie innehåller detaljerad och intensiv analys av ett enskilt fall, vilket innebär att den enligt Bryman (2012) klassificeras som en fallstudie. Ofta tenderar fallstudier felaktigt att förknippas med kvalitativa studier. Denna missuppfattning sker troligtvis på grund av att kvalitativa metoder bygger på tolkningar av data samt studerar människors subjektiva tolkning med hjälp av intervjuer och enkäter, vilket anses passa fallstudier, medan kvalitativa studier ofta förknippas med experiment och statistiskt kvantifierbara resultat. Fallstudier är i själva verket en användbar forskningsdesign i både kvalitativa och kvantitativa studier (de Vaus, 2001).

Det uttalade syftet med denna studie är att ta hjälp av en Cost-benefit analys för att utläsa huruvida utfallet av ett specifikt projekt är samhällsekonomiskt lönsamt. På grund av detta innehar denna fallstudie en kvantitativ form. Med syftet i åtanke kan studiens form vidare anta en förklarande karaktär. Då det finns olika typer av förklarande studier kan detta fall närmast likna en teorikonsumerande studie. Detta på grund av att det är ett enskilt fall som står i centrum som med hjälp av existerande och beprövande teorier, främst inom området välfärdsteori samt med hjälp av tidigare forskning inom liknande område, används för att förklara olika aspekter av det valda projektets möjliga utfall (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012).

2.2. Metod: Cost-benefit analysens steg

Den samhällsekonomiska utvärderingen kan utföras med ett flertal olika utvärderingsmetoder. Metoden som denna studie utgår från är en Cost-benefit analys (CBA), detta på grund av att en CBA lämpar sig i projekt där samhällets kostnader är tydliga och antalet individer som berörs finns redovisade. Analysen kan alltså fungera som ett utvärderingsverktyg av de sociala investeringar som satsas inom missbruksvården. Nedan följer en teoretisk beskrivning av CBA som allmänt analysverktyg. Senare i studien kommer denna metod appliceras på det valda projektet för denna studie. CBA används för att utföra samhällsekonomiska

lönsamhetsbedömningar. Projektets monetära intäkter jämförs med kostnaderna för att undersöka om ett valt projekt är samhällsekonomiskt försvarbart att genomföra. Kvoten mellan summan av intäkter och kostnader fungerar som beslutsregel. Om kvoten är större än ett går projektet med vinst, och om kvoten är mindre än ett går projektet med förlust. Lönsamheten kan även beräknas genom summan av intäkter diskonterat till nuvärde minus summan av kostnader diskonterat till nuvärde. Om resultatet är större än noll, kan projektet accepteras, men vid ett värde mindre än noll bör projektet förkastas (Salas, 2012). Detta uttrycks i följande CBA kriterium:

$$\sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} > 0$$

B_t = Samhällets intäkter

C_t = Samhällets kostnader

r = Diskonteringsränta

t = år

Likt ett företag, är samhället i samma behov av att kvantifiera samt beräkna intäkter och kostnader. Då resurserna är begränsade, är det av stor vikt att optimera resursfördelningen genom att implementera ett beslut som besitter de lägsta kostnaderna. Till skillnad från ett företagsekonomiskt perspektiv, kan den samhällsekonomiska kalkylen råka ut för problem. Detta beror på att den offentliga kalkylen bör omfatta kostnader och intäkter som berör hela samhället, istället för ett enstaka objekt. Ett ytterligare problem kan vara definiering av kostnader och intäkter som även här skiljer sig från det företagsekonomiska perspektivet. Positiva effekter av ett projekt beräknas som samhällsekonomisk vinst. Men för att den ska kunna jämföras med kostnaden, måste vinsten kvantifieras. Senare behöver både kostnaderna och intäkterna prissättas för att vidare kunna jämföras, vilket kan leda till problem då det inom ett samhällsekonomiskt perspektiv inte råder marknadsbestämd prissättning för samtliga samhällssatsningar. Istället måste en form av skuggpris införas. Ett skuggpris är ett pris som, utan att förekomma på marknaden, kan tillskrivas en nytta för att motsvara det samhälleliga värdet (Mattson, 1970).

2.2.1. Identifiering

Kostnaderna i en CBA är ofta klara och/eller enkla att sammanställa, tillskillnad från intäkterna som ofta är mer problematiska att identifiera. Problematiken med identifiering kan inte alltför sällan relateras till de externa effekternas påverkan på analysen, då det ofta är de positiva externa effekterna som behöver tillföras på intäktssidan (Salas, 2012). Jess (2005) förklarar i sin avhandling att samhällsekonomiska beräkningar kan ses som en utvärdering av hela landet Sverige, ur ett företagsekonomiskt perspektiv ses det som "företaget" Sverige. Till skillnad mot företagsekonomiska beräkningar, behöver inte samhällsekonomiska beräkningar begränsas av enbart kostnader och intäkter som direkt berör verksamheten, utan även de indirekta. Avskrivningstiden för samhällsinvesteringar beräknas vanligtvis till 15-20 år, vilket är en lång tid för företagsekonomiska beräkningar. Detta innebär att ett projekt kan ur ett företagsekonomiskt perspektiv, beräknas som olönsamt, samtidigt som det beräknas som en lönsam satsning inom samhällsekonomisk synvinkel. Då en CBA består av en kalkyl av kostnader (costs) och intäkter (benefits) för ett projekt, är det av stor vikt att kostnader och intäkter definieras korrekt (Mattson, 1970).

Identifiering av kostnader (costs)

I en CBA ska samtliga kostnader räknas ihop. Analysen bygger på principen om alternativ resursanvändning, även benämnt som beräkningar av alternativkostnader (Jess, 2012). Alternativkostnaden definieras som den bästa alternativa användningen av resurserna och motsvaras av resursernas värde. Finns det inte en alternativ användning för resurserna, finns inte heller någon kostnad. Individens preferenser och värderingar av åtgärden är betydande för åtgärdens kostnader. Detta bestäms av betalningsviljan, som visar vad individer är villiga att betala eller villiga att avstå för en åtgärd (Mattsson, 2006). Kostnader som uppstår vid implementering av ett projekt, som exempelvis innefattar modernisering av den ekonomiska verksamheten, kan leda till negativa effekter på arbetsmarknaden då en modernisering kan innebära nedskärningar av personal. En annan form av kostnader i monetära termer består av bland annat lön till personal, drifts- och underhållskostnader (Salas, 2012).

Identifiering av intäkter (benefits)

När en samhällsinsats producerar ett positivt värde för samhället, betecknas värdet som intäkt, oavsett vem som tar del av den. För att identifiera intäkterna av ett projekt är det väsentligt att tänka igenom vilka konsekvenser som kan uppstå. Detta beror på att en samhällsinsats ofta genererar mer nettokostnader än nettointäkter under tiden den pågår. Vanligt för en

samhällsinsats är att den pågår under en lång tid, därav vikten av att redan innan analysera konsekvenser och effekter förutsatt att insatsen uppnår det mål som avses (Jess, 2005). Att identifiera intäktsposter för ett projekt kan, till skillnad från kostnadsposter, vara problematiskt. Mycket beror på att det kan vara svårt att tyda de konkreta intäkterna, och måste istället se de externa effekterna som en form av intäkt. I fall där projekt uppnår sitt mål, kan olika former av samhällsekonomiska intäkter uppstå. Det kan exempelvis leda till ökad livskvalitet hos medborgarna som i sin tur ökar välfärden (Salas, 2012). Dock kan det ibland underlätta att bestämma intäkterna i form av monetära termer. Ett exempel på detta kan vara ett projekt som skapar sysselsättning på arbetsmarknaden, och som vidare genererar skatteintäkter vilket kan också bidra till välfärdsökning. Resultatet av ett projekt som i detta fall kan antas som lön, som senare omvandlas till skatteintäkter, kan lättare kvantifieras och därmed fastställas. En CBA innehåller dock ej enbart de ekonomiska vinsterna, utan hänsyn tas även till övriga vinster som kan kvantifieras. När de ekonomiska vinsterna överstiger de icke-finansiella, kan dessa istället förstärka argumenten som stryker under betydelsen av projektet. Ett framgångsrikt projekts intäkter framkommer oftast lång tid efter att insatsen avslutats. Ett problem med definiering av intäkter i samhällsekonomisk utvärdering, är hur de vinster som uppkommer inom projektet ska värderas (Jess, 2005).

2.2.2. Kvantifiering

Kvantifiering av kostnader och intäkter innebär mätning av dessa i fysiska enheter (Salas, 2012). Mer explicit innebär kvantifiering beräkning av projektets effekter för att få en uppfattning av både negativa och positiva sådana. Exempel på sådana kan vara antalet anställda eller avsatta timmar för ett projekt. Dock kan osäkerhet uppstå kring hur stora effekterna egentligen är. Då denna studie utförs ex-ante, alltså innan projektet avslutats, kan kvantifieringen ej utgå från verkliga förändringar, utan får istället baseras på antaganden om vilka förändringar som skulle kunna uppstå vid ett lyckat projekt (SIKA, 2005:5).

2.2.3. Värdering

Värdering av kostnader och intäkter innebär att transformering sker av de fysiska enheterna till monetära termer. Värdering av intäktsposterna genomförs med individernas preferenser som bas, vilket innebär att konsumentöverskottsteorin har en central betydelse. Efterfrågan påverkas av beteendet i våra preferenser och vidare påverkar efterfrågakurvans lutning det totala konsumentöverskottet. Även värdering av kostnadsposter utgår från individers

preferenser där betalningsviljan bland individer för att slippa produktionen av varan eller tjänsten mäts (Salas, 2012).

2.2.4. Diskontering

Vissa av de påföljande effekterna av ett beslut, både de positiva och negativa, infaller i framtiden. Detta innebär att dessa värden måste diskonteras, det vill säga räknas om för att spegla effektens värde idag, i syfte att skapa jämförelsebarhet med övriga effekter. Resultatet av beräkningen kallas nuvärde. En faktor som spelar stor roll när nuvärdet ska beräknas är vilken ränta som används, ju högre ränta desto lägre nuvärde. Människor värderar ofta det som ligger nära tidsmässigt högre än det som ligger längre fram, på grund av detta blir det som sker under de första åren viktigast för huruvida projektet ska ses som samhällsekonomiskt lönsam eller inte. Diskontering kan vidare ses som samhällets krav på framtida avkastning för att avstå från konsumtion idag. Nuvärdesmetoden går alltså ut på att framtida intäkter och kostnader omräknas till samma tidpunkt. Skillnader mellan nuvärdet av projektets intäkter och kostnader anger vidare projektets lönsamhet och investeringen är lönsam om resultatet är större än noll (SIKA, 2005:5). Diskonteringen sker med hjälp av följande formel:

$$Nuvärde = \frac{K}{(1+r)^t}$$

K = kapitalbelopp (intäkter - kostnader)

r = kalkylränta

t = tidsperiod, år

2.2.5. Känslighetsanalys

Utfallet av ett projekt är, trots noggranna beräkningar, ofta mycket osäkert på grund av att man aldrig kan garantera utfallet av en viss åtgärd samtidigt som kalkylvärden som används är ungefärliga skattningar som inte speglar verkligheten till fullo (SIKA:2005). Det är viktigt att minnas att en kalkyl endast kan bli så bra som den tillåts bli och att det verkliga utfallet kan aldrig beräknas med 100 procent säkerhet. För att undersöka hur känsligt resultatet är för förändringar kan man ändå genomföra en känslighetsanalys. Detta genomförs för att ge en förbättrad uppskattning av projektets resultat. Mer specifikt innebär känslighetsanalysen

omräkningar av vissa valde värden, samt skapandet av olika scenarier för att underlätta förståelsen av projektets eventuella påverkan på samhället. Känslighetsanalysen används för att undersöka hur projektets nuvärde påverkas vid ändringen av tänkbara värden. En vanlig faktor att ändra är ränteutvecklingen, eftersom ränteutveckling är en oundviklig förändringsfaktor på lång sikt. Skatter är en annan lämplig variabel att ändra, men även inputs, outputs, skuggpriser på inputs och outputs, projektets livslängd och fördelningsvikter går att använda då en känslighetsanalys ska konstrueras (Salas, 2012).

2.3. Avgränsningar och alternativa metoder

Valet av kommun baseras på Norrköpings växande problematik gällande ungdomar som missbrukar narkotika, vilket har legat till grund för uppkomsten av projektet Solid återkomst. Vidare anses detta projekt vara särskilt intressant på grund av att det avser att hjälpa unga människor, då Nilsson (2012) menar att insatser i tidig ålder är av stor vikt om narkotikarelaterat utanförskap ska förhindras. Inledningsvis var projektet tänkt att omfatta 16 ungdomar på totalt två år. Beräkningen grundades på att den svåraste fasen för ungdomarna efter hemkomst från SiS är tre månader och att det fanns resurser för att hjälpa två ungdomar åt gången vilket sammanlagt blir åtta ungdomar om året och 16 ungdomar på två år. Det som inte togs med i beräkningen var svårigheten att rekrytera ungdomar till projektet. Åsa Nilsson (Personlig kommunikation, 2014-05-12) som är programsekreterare från socialkontoret i Norrköping, menar att målet inte längre är att hjälpa totalt 16 personer eftersom det i nuläget inte är genomförbart. Det är ännu oklart hur många personer projektet i verkligheten kommer att omfatta, men enligt Åsa Nilsson är en beräkning med åtta ungdomar på två år närmare verkligheten, vilket därför är vad vidare beräkningar kommer att baseras på.

Då studien kommer att beskrivas utifrån ett ex-ante perspektiv samt på grund av etiska aspekter, kommer åtta olika fiktiva personbeskrivningar, en för varje ungdom i projektet, att skapas. Detta för att studien ska få en mer levande karaktär. Med hjälp av dessa personbeskrivningar kan studien demonstrera hur en ung person kan komma att generera intäkter till samhället i form av besparingar, samt produktionsvärden vid ett framgångsrikt samhällsprojekt. Alternativt bekosta samhället mer resurser vid ett misslyckat resultat av satsningen. Personerna är av fiktiv karaktär och representerar ett typiskt urval gällande ålder, kön, missbruk samt bakgrund. Dessa scenarion kommer att redovisas ytterligare i studiens

empiriska del. På grund av stickprovets marginella storlek och dess fiktiva karaktär kan inga generella antaganden fattas om huruvida de resultat som tas fram i studien går att överföra på den totala populationen, utan de resultat som framgår berör endast detta specifika projekt (Lundahl & Skärvad). Då dessa scenarion är baserade på imaginära antaganden om framtiden ska de ej förväntas stämma överens med projektets verkliga utfall. Det bör understrykas att vid en ex-ante studie kan det verkliga utfallet aldrig beräknas med säkerhet eftersom framtiden är osäker, detta kan endast göras ex post, alltså i efterhand. På grund av att det tidigare forskats relativt mycket inom detta område har denna studie med fördel utgått till viss del från tidigare hämtad information, framförallt utav tidigare forskning av Nilsson och Wadeskog, vilket stärker studiens resultat och även dessgrad av replikebarhet. Replikerbarhet innebär mer explicit att studien delvis förlitar sig på tidigare forskning inom samma område (Bryman, 2008).

3. Teoretiskt ramverk

3.1. Välfärdsteori

Välfärdsteorin är en central del av den nationalekonomiska teorin. Den beskriver villkor för ett effektivt utnyttjande av samhällets resurser, varför avvikelser lätt uppstår och hur dessa avvikelser kan korrigeras. Teorin fungerar som ett analysverktyg kring hur ekonomiska förhållanden bör vara, mot hur de egentligen är (Bohm, 1977).

Välfärd kan mätas i grad av måluppfyllelse för exempelvis tillväxt, sysselsättning eller av medborgarnas individuella nytta. I teorin används och omkonstrueras modeller som återspeglar det ekonomiska faktorerna och dess funktioner i samhället. Med hjälp av bland annat statistiska metoder, kan trovärdigheten i dessa modeller undersökas och granskas. Därmed kan denna form av teoretiska prövning bistå till en uppfattning om huruvida de olika modellens förutsättningar ser ut i praktiken. Genom att precisera förutsättningarna kan man urskilja vad som är en konsekvens av människors val och beslut inom samhällsekonomin. Även om det lyckas urskiljas vad som kännetecknar de olika alternativen, kan det fortfarande råda olika uppfattningar om vilket som bör genomföras. Finns det exempelvis två olika alternativ bör nackdelar och fördelar vägas mot varandra. Välfärdsteorin kan därmed påvisa vilket av de två alternativen som tar hänsyn till vissa bestämda värderingar. Den kan alltså användas då olika åtgärder övervägs. Ofta genom att definiera kostnader och intäkter som sedan används i beräkningar. Beräkningarna kan således användas som mall för dylika beslutsöverväganden, med förhoppning om att "rätt" beslut fattas. Dock kan denna antas som en abstrakt teori som oftast missbrukas. Detta eftersom det kan vara svårt att få en uppfattning om vad som egentligen beskrivs och hur detta bör tillämpas i praktiken (Niklasson & Söderström, 1970). Den totala nyttans omfattning spelade alltså en avgörande roll inom den traditionella välfärdsteorin. Nyttjämförelser stämplades dock senare som etiska och normativa, och istället började ytterligare ett beslutskriterium tillämpas, nämligen Paretkriteriet (Pålsson Syll, 2001).

3.1.1. Beslutskriterium inom välfärdsteori

Inom ekonomisk teori utgör effektivitetsfrågor en central del. Samhällsekonomisk effektivitet är ett tvetydigt begrepp som ofta felaktigt sammanfogas med företagsekonomisk effektivitet. Bohm (1977) menar att samhällsekonomisk effektivitet syftar till att försöka beakta alla individers värderingar av allt som följer av eller påverkas av ekonomiska förändringar. För att mäta ökning eller minskning av samhällsekonomisk effektivitet, introducerade ekonomen Vilfredo Pareto (1848) det så kallade Paretokriteriet som har sin utgångspunkt i att den sociala välfärden ökar om en individs situation förbättras utan att någon annan får det sämre (Pålsson Syll, 2001). Paretokriteriet innebär alltså att alternativ A ska rangordnas före alternativ B om A är bättre än B för minst en individ och A är minst lika bra som B för samtliga individer (Pålsson Syll, 2007).

Vidare utvecklades Paretokriteriet i en bredare omfattning, och därmed uppkom begreppet *Paretooptimalitet* som innebär att det är omöjligt att öka nyttan för individen, utan att försämra den för någon annan då resurser används på ett specifikt vis. Alltså är en samhällsåtgärd, enligt Paretooptimalitet, berättigad om en ökad välfärd sker för minst en individ, förutsatt att den inte försämrar välfärden för en annan (Pålsson Syll, 2007). Enligt välfärdsteorin betraktas ett beslut fattat av en grupp individer som ett uttryck för gruppens värderingar. Dock endast om alla individer är enhälliga om beslutet. Om en grupp värderar ett tillstånd (A) högre än tillstånd (B), innebär detta därmed att tillstånd A ger gruppen högre välfärd än tillstånd B. Niklasson och Söderström (1970) definierar Paretokriteriet enligt följande; "*Ett tillstånd A säges ge en grupp individer högre välfärd än ett tillstånd B, om minst någon individ uppnår högre nytta och ingen individ lägre nytta vid tillståndet A än vid tillståndet B.*" (Niklasson & Söderström, 1970, s. 18).

Dock blir det istället ogenomförbart att öka välfärden enligt denna form av Paretokriterium då en samhällsåtgärd ofta bär med sig kostnader för samhället, och minskar därmed välfärden för en grupp individer (Niklasson & Söderström, 1970). För att kunna använda Paretokriteriet i verklighetsbaserade sammanhang, omarbetades begreppet av två ekonomer, Kaldor och Hicks som istället menar att en åtgärd enbart kan vara försvarbar då vinnarna kan kompensera förlorarna och ändå dra fördelar av den. Detta kom att bli det så kallade Kaldor-Hicks kriteriet (Jhunjhunwala, 1974).

3.1.2. Utilitarism

Utilitarismen i sin enklaste form hävdar att den moraliskt riktiga handlingen eller politiken är den som producerar den största möjliga lyckan för samhällets medlemmar, vilket gör den till en relevant teori vid samhällsekonomiska analyser. De som förespråkar utilitarismen som teori menar ofta det goda den eftersträvar, alltså lycka, välfärd eller välbefinnande, är något alla strävar efter för sin egen räkning eller för sina närstående. Utilitaristerna kräver endast att strävan efter mänsklig nytta eller välfärd sker opartiskt för alla samhällsmedlemmars räkning (Kymlicka, 1990).

Utilitarismen är ingen enhetlig teori utan uppvisar variation angående exempelvis definitionen av nytta. En definition är framtagen av en av utilitarismens fäder, John Stuart Mill, som menar att antagandet om nyttan eller principen om största möjliga lycka menar att en handling är rätt endast i den mån den främjar lycka och orätt i den mån den leder till motsatsen. Lycka definieras som lust och frånvaro av smärta medan olycka definieras som smärta och avsaknad av njutning. Det bör förtydligas att teorin inte fokuseras på största möjliga nytta för handlaren, utan den sammanlagda nyttan hos alla samhällets individer (Mill, 2008). Enligt denna teori väger alla typer av nytta lika tungt oavsett vems den är (Kymlicka, 1990).

3.1.3. Marknadssmisslyckanden

Marknadssmisslyckande är precis som det låter, situationer där marknaden inte lyckas att uppnå sina mål. Det finns olika typer av marknadssmisslyckanden, bland annat externa effekter, kollektiva varor och ofullständig information. En extern effekt är något som uppstår som en följd av ett beslut och kan vara både positivt och negativt. Sådana externa effekter uppstår när A förändrar sin konsumtion eller produktion på ett sätt som medför förändringar inom konsumtion eller produktion för B. Det kan även beskrivas som en situation där en tredje part påverkas av ett beslut. Ofullständig information innebär att individer såväl som beslutsfattare inte har tillräckligt med information om exempelvis ett projekt och dess påföljande effekter, för att fatta ett beslut. Detta innebär att fel beslut riskerar att fattas och att ekonomiska resurser riskerar att fördelas felaktigt (SIKA:2005).

4. Empiriskt Resultat: Cost-benefit analys

4.1. Fiktiva fall

Som tidigare beskrivits kommer fiktiva fall att skapas som representerar ett exempel på de åtta personer som kan komma att delta i projektet Solid återkomst. Dessa personer kommer att vara i åldrarna 14-20 år och vara könsmässigt jämt fördelade. Enligt Jimmy Hägg (Personlig kommunikation, 2014-04-29), ledamot i KRIS samt ordförande i Unga KRIS i Norrköping, är det upp till 90 procent av de personer som kommer i kontakt med organisationen som på ett eller annat sätt har ett förhållande till droger. Han menar även att de vanligaste drogerna bland ungdomar i kommunen är så kallade internetdroger.

Nilsson och Wadeskogs (2008) forskning utgår från tidigare sammanställd data för en genomsnittlig amfetamin - och heroinmissbrukare. Amfetamin ingår i gruppen centralstimulerande droger och vanliga nät droger som innehåller amfetamin är bland annat efedrin och metadron. Heroin ingår i gruppen opiater och internetdroger innehållande heroin är betydligt mindre vanligt förekommande då det generellt klassas som en tyngre drog och kommer på grund av detta uteslutas i denna studie (Alna, 2014).

I denna studie har samtliga fiktiva personer problem med missbruk av amfetamin-preparat. Detta anses mest lämpligt för studien då missbruk av amfetaminbaserade droger är vanligare bland den yngre befolkningen då de klassas som en relativt billig och mer lättillgänglig drog än exempelvis heroin (Nilsson & Wadeskog, 2008). Enligt författarna blir kostnaderna olika beroende på missbrukarens kön. På grund av detta kommer olika beräkningar göras baserat på om personerna som ingår i projektet är män eller kvinnor. Detta innebär att två olika värderingar av möjliga intäkter kommer att genomföras; män som missbrukar amfetamin samt kvinnor som missbrukar amfetamin. Vidare är insamlad data från Nilsson och Wadeskogs (2008) studie baserad på personer mellan 25 och 30 år och representerar därmed bäst de möjliga välfärdsbesparingarna av att dessa personers missbruk upphör snarare än kostnader för deras nuvarande missbruk. Dock kan inget projekt garantera att alla personer blir drogfria. Därför kommer olika scenarion skapas som exempel på möjliga utfall av projektet. Dessa redovisas i CBA känslighetsanalys i ett senare stycke.

4.1.2. Personbeskrivningar

Följande personer som ingår i denna studie är fiktiva och existerar alltså inte i det verkliga programmet Solid återkomst. Genom att skapa en fiktiv grupp av personer intagna på SiS som ingår i programmet ökar förståelsen för denna typ av verksamhet samtidigt som studien blir mer levande. Själva beräkningarna grundar sig på förenklade och standardiserade värden för snittkostnader för en amfetaminist. Personer som fastnar i denna typ av missbruk har ofta en komplex och problematisk bakgrund med skolmisslyckanden, utanförskap och kriminalitet. Inte sällan finns det psykisk skörhet eller psykologisk problematik med i bilden (Nilsson & Wadeskog, 2008). För att skapa dessa personer har information hämtats från sakkunniga inom projektet (Personlig kommunikation, 2014-05-06). Inspiration har även hämtats från brev och berättelser skrivna av tidigare intagna ungdomar på SiS (Statens institutionsstyrelse, 2014) för att skapa så verklighetstroga karaktärer som möjligt.

Anna är 14 år gammal. Hon har vuxit upp med tragiska missbrukarförhållanden och har knappt någon kontakt alls med sin familj. Hennes umgänge får henne tidigt indragen i kriminalitet och hon missbrukar både alkohol och droger. När hon vid 13 års ålder blir intagen på SiS har hon missbrukat amfetamin under en lång period vilket har orsakat en djup depression. Hon har tappat allt hopp på mänskligheten och känner sig ensam och ser ingen mening med livet.

Bianca är 20 år gammal. Hon beskriver sig själv som en av de mest populära tjejerna i skolan under högstadiet. Hon började tidigt dricka alkohol och röka såväl cigaretter som marijuana, vilket hon fick tag på genom sitt betydligt äldre umgänge. Partydroger hade länge varit något hon använt sig av men det var först när hon testade amfetamin som hon var fast. Drogen gav henne ett enormt självförtroende och hon var lyckligare än någonsin. För att finansiera sitt missbruk började hon i början ta betalt för sexuella tjänster över internet, vilket senare övergick till mer regelrätt prostitution. Med tiden började Bianca må sämre och när hon var 18 år gammal försökte hon ta sitt liv, ett försök som misslyckades och istället ledde till att hon placerades på SiS.

Ceasar är 15 år. När han var enbart sex år gammal blev han placerad på barnpsyket på ett sjukhus i Norrköping. Eftersom att hans mamma inte klarade av att ta hand om honom blev han vid 7 års ålder placerad på familjehem. Vid 13 års ålder började han smita från familjehemmet för att snatta, stjäla, bråka och ta droger. I samband med detta fick han göra en

undersökning på BUP som visade att han hade svår ADHD och beteende problematik baserat på emotionella störningar. Ett år senare hade hans kriminalitet eskalerat och såväl drogmissbruket som nu blivit hans vardag. Efter flertalet placeringar och rymningar från olika HVB-hem blev han tagen av polisen när han stulit en av vårdarnas bil för att ta sig från Norrköping till Stockholm. Han blev omhändertagen av polisen och placerad hos SiS.

Daniella är 17 år gammal. Redan vid 12 års ålder började hon skada sig själv på grund av dålig självkänsla och ätstörningar. Hon kom i kontakt med efedrin eftersom hon hade läst att det skulle minska hungerkänslorna. Vid 16 års ålder Trots att hon gick ner i vikt mådde hon dåligt. När hon överdoserade drogen för att ta sitt liv för andra gången blev hon intagen på SiS

Eric är 16 år gammal. Han har alltid hatat alkohol som förstörde hans mammas liv och hans eget. Ändå började han dricka när han bara var 12 år gammal, för att slippa känna sig så ensam och för att komma bort. Drogerna var ett sidospår som han råkade stöta på och fastna för. Han älskar sin mamma över allt annat, men hon har gjort honom besviken så många gånger. Lovat att hon ska komma och hämta hem honom från behandlingshemmet han är intagen på, men aldrig lyckats besegra sitt eget missbruk för att hjälpa honom att ta sig ur sitt. Eric är en av ungdomarna som vet att han hamnat fel och vill bättra sig.

Frida är 16 år gammal. Hon har flera gånger varit i kontakt med psykvården på grund av psykisk ohälsa i största allmänhet med bland annat tvångstankar, depression och självskadebeteende. På senare år har hon även diagnostiserad med borderline, en diagnos som fick henne att tappa greppet och falla djupare ner i ett redan begynnande missbruksträsk. Hon blev placerad hos SiS när hon åkte fast för att ha tagit metamfetamin på en offentlig toalett. Trots att hon nu är intagen fortsätter hon att missbruka metamfetamin så fort hon får chansen och har flera gånger suttit isolerad för att hon smugglat in och brukat droger på institutionen.

Gustav är 19 år gammal. Han blev mobbad från årskurs ett till åtta. I åtta började han skära sig i handlederna som ett rop på hjälp. Han fick inte längre gå till skolan utan istället fick han gå till BUP. Han hoppades att saker och ting skulle bli bättre när han bytte skola för att börja årskurs nio. Inte längre tänkte han bli utsatt för mobbning och ansträngde sig för att passa in bland de tuffare killarna. Han blev introducerad för hasch ganska snabbt och det tog inte lång tid förrän han testat amfetamin. Amfetaminet var det han alltid hade saknat, han fick ett helt

nytt självförtroende, han var social, hade en helt nyfunnen energi och smak på livet. Efter att ha åkt fast när han narkotikapåverkad körde en stulen bil blev han placerad på ett av SiS ungdomshem.

Hassan är 15 år gammal. Hans mamma gick bort under förlossningen vilket medförde att hans pappa fastnade i ett alkoholmissbruk för att döva sin sorg. När han var 4 år gammal blev han omhändertagen av socialen och fick flytta till en fosterfamilj. Han är stökig och bråkig i skolan och blev tillslut placerad i en specialklass med liknande elever. Med liknande sällskap och redan dåliga förutsättningar, hamnade Hassan snabbt i kriminalitet, allt från snatteri till bilstölder och misshandel. Han började tidigt röka marijuana, något som snart övergick till amfetamin, vilket inte var ovanligt i hans kretsar då drogen var bra för att hålla sig vaken på nätterna då de flesta inbrott sker. När han var 13 år blev han för första gången placerad på ett av SiS ungdomshem och har redan blivit omplacerad två gånger på grund av våld mot personal och försök till rymningar.

4.2. Identifiering

Sammanställning av de identifierade kostnaderna och intäkterna för projektet:

Tabell 4.1.

Kostnader	Intäkter
Administrationskostnader:	Välfärdsbesparingar:
KRIS kontaktperson 1	Vård
KRIS kontaktperson 2	Rättsväsendet
Omkostnader	Försörjning
Kommun insatssamordnare	
Utvärdering	

4.2.1. Identifiering av kostnader

Kostnader för projektet innefattar mestadels administrativa kostnader i form av lön till personal vars syfte är att samordna, finnas som kontaktperson och utvärdera projektet. Det är heller inte ovanligt att kostnader för lokaler finansieras med bidrag från kommunen, men i detta fall bekostar den övriga verksamheten hos KRIS sina lokalkostnader och ingår därmed inte i projektets kostnader. Personalen som ska finnas till hands för de ungdomar som ingår i projektet, består av kontaktpersoner från KRIS vars syfte är att sysselsätta ungdomarna, bistå med stödsamtal, fritidsaktiviteter, samverkansmöten och så vidare. Även insatssamordnare från socialkontoret, med fokus på intervjuer med ungdomarna samt insatsernas intensitet, det vill säga hur ofta personen ska ha kontakt socialkontoret, ska finnas till hands. Samordnaren har även hand om återplacering av ungdomen (Projektbeskrivning, 2013). I kostnaderna ingår även lön till socialkontorets programsekreterare samt en temaledare den sociala investeringsfonden som ansvarar för utvärderingen av projektet. Projektbeskrivningen inkluderar även omkostnader per ungdom som beskriver de kostnader som uppstår då KRIS utför sina uppdrag, exempelvis vid fritidsaktiviteter. Utöver dessa, har projektet även en styrgrupp vars syfte är att styra och samordna, ansvara för metodutveckling och uppföljning samt att besvara frågor och undanröja hinder. Denna styrgrupp består, utöver två kontaktpersoner från KRIS, en samordnare från utförarenheten, samt en programsekreterare och temaledare, av en enhetschef från socialkontoret. Styrgruppen inkluderar även en representant från gymnasieskolans mottagningsgrupp och polisens ungdomssektion. Den resterande styrgruppen tar dock inte del av kommunens bidrag, och redovisas därför inte i ovanstående kolumn som kostnad (Solid Återkomst, 2014).

4.2.2. Identifiering av intäkter

Förutsatt ett framgångsrikt projekt, kan detta således generera intäkter till samhället. Genom att hjälpa ungdomar ur kriminellt missbruksrelaterat levnadssätt, har samhället möjlighet att istället skära ner på kostnader samt motta intäkter från ungdomar som klarat sig ur sin destruktiva livsstil. Intäkterna kan definieras i ett flertal stadier och då satsningar tillämpas tidigt kan intäkterna därmed öka. Enligt Nilsson och Wadeskogs (2008) rapport *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån*, finns det två grupper av effekter som uppkommer vid ett framgångsrikt samhällsprojekt. Författarna delar upp grupperna i ökade produktionsvärden samt minskade välfärds kostnader. Intäkterna i denna CBA kommer dock enbart baseras på minskade välfärds kostnader. Detta beror på att flera av ungdomarna är för unga för att vid ett

lyckat projekt, direkt komma ut på arbetsmarknaden och generera skatteintäkter. På lång sikt är det möjligt, men på kortare sikt kommer intäkterna främst bestå av besparingar inom välfärden.

För att identifiera besparingar inom välfärden, samt senare värdera dessa besparingar, baseras detta stycke på Nilsson och Wadeskog (2008) rapport *Varje drogfri dag en framgång*. Författarna menar att genom att befria ungdomar från missbruk och hjälpa dessa att bli självständiga medborgare, kan samhällets resurser besparas. Dessa besparingar kan därmed ses som en intäkt av projektet. Resurser kan investeras inom andra områden istället för att finansiera samhällskostnader som uppkommer genom ungdomars missbruk. Denna form av besparingar kan göras inom olika delar av välfärdens områden (Jess, 2005).

Sjukvården är ett av de områden inom den offentliga verksamheten som kan komma att minska sina kostnader om projektet skulle bli framgångsrikt. Men trots att sjukvården är en stor del av välfärden, blir besparingarna av mindre avgörande karaktär. Enligt Nilsson och Wadeskog (2008) beror detta på att de flesta missbrukare avstår från att ta kontakt med sjukvården av rädsla att klassificeras som narkomaner. Detta leder till att sjukvården idag, inte bekostar samhället mer resurser än något annat tillstånd. Dock drabbas människor ofta av hälsoproblem som är kopplat till deras missbruk. Injektionsmissbrukare är bland annat en utsatt grupp för infektioner som sprids via smutsiga kanyler eller blodkontakt, så som Hepatit C och HIV. År 2012 rapporterades 441 fall av HIV, något färre än föregående år men i genomsnitt en likartad utveckling. För år 2012, låg den totala spridningen mellan 28 och 65 år, men trots att den lägsta åldern för spridningen är åtta år äldre än den äldsta personen i projektet, är det av stor vikt att bibehålla ett långsiktigt perspektiv. Detta för att kunna förutspå eventuella utfall i framtiden för ungdomarna, och på så sätt motverka dessa (Smittskyddsinstitutet, 2012).

År av missbruk leder enbart ej till fysiska åkommor, utan likväl psykiska. Denna form av tillstånd kan ofta komma att kosta samhället mer resurser då det är svårare att bota och behandla psykiska sjukdomar (Svensson, 2000). Dessa kan uppkomma i samband själva missbruket som en konsekvens av drogernas effekt och om personen skulle klara sig igenom en rehabiliteringsprocess behöver det således inte bota de psykiska sjukdomarna. Då missbrukaren exempelvis försöker klara sig igenom skolan, men av någon anledning misslyckas, kan detta leda till depression. Ett annat exempel kan vara personens svårighet att

känna samhörighet i samhället efter år av missbruk, vilket kan resultera i att personen har svårt att ta sig ur utanförskapet. Dessa konsekvenser kan leda till att personen återupptar sitt missbruk (Nilsson & Wadeskog, 2008). Sjukvården kan vara öppen eller sluten och tvångsmässig eller frivillig. Ett av målen med detta projekt var att minska antalet vård dygn på SiS-institutionerna (Solid återkomst, 2013). I denna studie har kostnaderna för boende hos SiS inte beräknats för sig utan förväntas omfattas av övriga generella kostnader för vård och behandling.

Ytterligare ett område som tar upp stor del av samhällets resurser är rättsväsendet, som kommer i nära kontakt med ungdomar som lever i missbruk och kriminalitet. Orsaken till att ungdomar hamnar i kriminalitet varierar, men beror oftast på det enkla faktum att droger kostar pengar, och brott är en av de få lönsamma handlingar som kan finansiera missbruket. Brott leder till en lång kedja av olika instanser som kan komma att bli involverade. Nilsson och Wadeskogs (2008) delar upp dessa i fyra olika enheter som inkluderas i området för rättsväsendet. Dessa är polisen, som är ansvariga för gripande och brottsutredning, åklagarmyndigheten som innebär förundersökning och åtal, och domstolsverket som besitter en dömande uppgift. Även kriminalvårdsverket inkluderas då denna verkställer domstolarnas dom. Alla enheterna kostar pengar då ett brott inträffat (Jess, 2005). Kostnader kan även uppstå då själva brottet inträffar, vid exempelvis skadereglering. Tidigare forskning menar på att de brott som begås av missbrukare är till mestadels av ringa mått och de flesta blir dömda till villkorlig dom, skyddstillsyn eller kortare fängelsestraff på cirka två till åtta månader. Missbrukare som blir dömda till längre straff är ofta förknippade med grova narkotikabrott. Men straff av dömda kostar också samhället pengar. Dessa kostnader uppstår i det stadie där straffet införrättas, det vill säga inom kriminalvården (Nilsson & Wadeskog, 2008).

Genom att lyckas med denna form av sociala investering kan kostnaderna minska och därmed bespara samhällets resurser. Övriga kostnader som uppstår då ungdomar befinner sig i missbruk och kriminalitet kan vara försörjningsstöd i form av olika typer av bidrag som kommunen får stå för. Detta kan vara exempelvis a-kassa, sjukersättning och socialbidrag. Vikten av framgång i skolan visas även på intäktssidan, då ungdomar som misslyckas på grund av sitt missbruk, ofta kan drabbas av psykiska sjukdomar och nekas därmed inträde på arbetsmarknaden. Ungdomar som avvisas från arbetsmarknaden på grund av sitt missbruk, sin kriminella bakgrund eller en psykisk störning, hamnar i utanförskap. Utanförskapet i sig bekostar också samhället resurser då de flesta personerna fortsätter i samma vanor istället för

att ta sig ur sitt missbruk (Nilsson & Wadeskog, 2008). Författarna Nilsson och Wadeskog (2008) hänvisar i sin rapport till studier som visar att stor del av de som i barndom - och ungdomsåren uppvisar ett kriminellt beteende, även gör detta i vuxen ålder. När det gäller intäktssidan för sociala investeringar, är det därmed av stor vikt att se det ur ett långsiktigt perspektiv samt hänsyn till att intäktssidan kräver även ett pris på människovärdet i projektet. Det handlar dock inte om att värdera en specifik individs liv, utan att sätta ett pris på en förändring i matematiska former för en större massa av individer (Mattson, 1970).

4.3. Kvantifiering

När det gäller att kvantifiera intäkterna kan det uppstå osäkerhet gällande hur dessa ska förutses. I denna studie är intäkterna kvantifierade utifrån de positiva externa effekterna som projektet skulle kunna ge upphov till förutsatt att de åtta ungdomar som deltar i projektet lyckas genomgå en rehabilitering. Genom ett framgångsrikt projekt kan det således leda till minskat utanförskap, vilket även gynnar hela samhället. Mer om detta återkommer i värderingsavsnittet.

Kvantifiering av kostnader har gjorts med hjälp av en ansökan till Norrköping kommuns sociala investeringsfond, där förfrågan om bidrag presenterats. Kostnaderna för projektet innefattar mestadels lönekostnader för personal. Tre kontaktpersoner från KRIS kommer att tillsättas, varav den första innehar en tjänst på 60 procent, den andra har en tjänst på 50 procent, och den tredje arbetar ideellt och får på grund av detta inte betalt för sin arbetsinsats och omfattningen av dennes arbete är okänd. Från kommunen tillsätts en insatssamordnare med en arbetsomfattning på 50 procent. Kvantifiering av utvärdering har inte varit möjlig eftersom det är svårt då det ingår i de löpande arbetsuppgifterna. Kvantifiering av intäkter utgår från de identifierade välfärdsbesparingarna projektet förväntas medföra inom vård, rättsväsende och försörjning. Eftersom denna studie utförs ex-ante är effekter av projektet svåra att mäta och blir en approximation baserat på styrningsdokument och expertis från sakkunniga. Men det kan fortfarande uppkomma problem kring kvantifiering av effekter då det egentligen inte finns några verkliga siffror på dessa. Intäkterna är vidare baserade på genomsnittliga välfärdsbesparingar av en amfetaminist som tagit sig ur sitt beroende. På grund av detta har ytterligare kvantifiering inte varit nödvändig.

4.5. Värdering

Sammanställning av de värderade kostnaderna - och intäkterna för projektet:

Tabell 4.2.

Kostnader	
Administrativa kostnader per år:	
KRIS kontaktperson 1, 60 %,	300.384
KRIS kontaktperson 2, 50 %	174.684
Omkostnader	96.000
Kommun insatssamordnare, 50 %	211.428
Utvärdering	50.000
Kostnad per år	832.496
Total kostnad för projektet	1.664.992

(Källa: Socialkontoret Norrköping, 2013).

Tabell 4.3.

Intäkter	Kvinnor	Män
Välfärdsbesparingar:		
Vård		
- behandling	143.917	86.833
- somatisk vård	16.100	30.900
- psykiatrisk vård	31.567	17.500
Rättsväsendet		
- brott	501.167	850.000
- straff	264.763	484.890
Försörjning	159.000	106.111
Intäkt per person/år	1.116.514	1.576.234
Total intäkt 4 pers.	4.466.056	6.304.936

Total intäkt män och kvinnor: 10.770.992

(Källa: Nilsson & Wadeskog, 2006).

4.4.1. Värdering av kostnader

För att värdera kostnaderna, har en projektbeskrivning över Solid återkomst använts som underlag. Projektets kostnader är värderade till ett totalt belopp på cirka 1,7 miljoner kronor (1.664.992 kronor). Summan omfattar hela projektets livstid, det vill säga två år. Projektets största kostnad utgörs av lönen till Kontaktperson 1 från KRIS. Lönen är värderad till 300.384 kronor per år. Kontaktperson 2 har en lön som ligger på 174.684 kronor om året, vilket ger en totalsumma på 475.068 kronor i lön för båda kontaktpersonerna i ett år. Socialkontorets samordnare innehar en lön på 211.400 kronor om året. Utvärdering av projektet beräknas till 50.000 kronor per år, som utbetalas till socialkontoret samt den sociala investeringsfonden. Den slutliga kostnaden är omkostnaden per ungdom som ligger på 96.000 kronor per år. Omkostnaden inkluderar de aktiviteter som ungdomarna tar del av under sin tid i projektet (Socialkontoret Norrköping, 2013).

4.4.2. Värdering av intäkter

Att värdera eventuella intäkter som projektet kan generera är av stor vikt då dessa ska väga mot kostnaderna. I denna studie är det framförallt viktigt att ha ett långsiktigt perspektiv då det handlar om sociala investeringar. Detta eftersom de intäkter som värderas i ex-ante, bygger vanligtvis på antaganden om vad de kan värderas till i framtiden (Jess, 2005). Värdering av potentiella intäkter av projektet Solid återkomst, är hämtade från Nilsson och Wadeskog (2006) rapport *Socioekonomiskt bokslut 2*. Som tidigare beskrivits, är projektets intäkter identifierade som välfärdsbesparingar. Samtliga värden på dessa är baserade på kostnaderna för en amfetaminist i åldern 25 till 30 år. Anledningen till att studiens empiriska del baseras på siffror för en äldre åldersgrupp, är att den kan ge en rättvisande bild av framtiden (Jess, 2005). Alltså kan siffror som baseras på en ung vuxen även visa eventuella framtida besparingar för samhället vid ett framgångsrikt projekt. Enligt Nilsson och Wadeskog (2006) varierar missbrukets kostnader beroende på kön. Därmed tas hänsyn till ungdomarnas könstillhörighet i värderingen av kostnaderna och eftersom kostnaderna skiljer sig, kommer även intäkterna skifta.

Behandling av missbrukare kan vara både frivillig och tvångsmässig, enligt LVM eller LVU. Enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453) bär kommunen ansvar för behandling av missbrukare. Detta sker oftast genom att en anmälan görs av personen själv, närstående eller på signaler från polisen. Detta inleder en utredningsprocess som vidare leder till ett

myndighetsbeslut. Om beslut fattas om att en insats ska genomföras, kan denna ske genom öppen - eller slutenvård. Detta medför betydande kostnader för kommunen (Nilsson & Wadeskog, 2008). Behandlingen för en kvinnlig amfetaminist beräknas att årligen uppgå till 143.917 kronor och 86.833 kronor för en man. Att kostnaden för kvinnor är högre beror på att kvinnor oftare får dyrare behandling än män genom LVM och att männen i större utsträckning blir dömda till fängelse där de får ett avbrott från missbruket (Nilsson & Wadeskog, 2006). Prislappen för somatisk vård per år för en kvinnlig amfetaminmissbrukare landar på 16.100 kronor medan kostnaden för männen uppgår till 30.900 kronor (Nilsson & Wadeskog, 2008). Somatisk vård omfattar den delen av vården som inte är psykisk, utan består av kroppssjukvård. Missbruket leder till en mängd kroppsliga effekter. Vissa av dessa uppstår som en direkt följd av missbruket medan andra är en följd av amfetaminmissbrukarens livsstil, exempelvis orena sprutor, dålig hygien och infektioner. En annan del av den somatiska vården är exempelvis skador som uppkommer som en följd av misshandel, slagsmål, bilkrockar och liknande. Vilket kan vara en anledning till att män står för en större del av kostnaderna för somatisk vård än kvinnor då de oftare blir kopplade till denna sorts händelser (Nilsson & Wadeskog, 2006).

Missbrukare drabbas inte sällan av mentala förändringar som en bieffekt av sitt missbruk. Detta kan innefatta exempelvis paranoia, ångest och andra psykiska sjukdomar. Detta kostar samhället pengar genom besök hos både den öppna psykiatrien eller psykakuten. För kvinnor kostar denna typ av vård samhället 31.567 kronor årligen och män kostar 17.500 kronor. Ofta blir den som missbrukar uppmuntrad att söka hjälp för sitt beroende, och beroendevården kontaktas vilket kan leda till placering på avgiftningsklinik eller recept på kemiska preparat mot missbruk (Nilsson & Wadeskog, 2006).

Personer som missbrukar amfetamin lever ett aktivt liv, tillskillnad från exempelvis en heroinist som har mer av en passiv livsstil. Amfetaminister är oftast aktiva under natten vilket påverkar deras livsstil, inte minst när det gäller brott. Personer som missbrukar amfetamin ägnar sig inte enbart åt brott som kan finansiera deras missbruk, utan även för att stimulera sig själva. Detta leder ofta till omfattade skadegörelser (Nilsson & Wadeskog, 2008). Brott som begås i samband med amfetaminmissbruk leder till de största kostnaderna för samhället. För män värderas kostnaderna upp till 850.000 kronor för en person, samt 501.167 kronor per kvinna. Orsaken till den stora skillnaden mellan män och kvinnor är att könen utför olika typer av brott. Enligt Nilsson och Wadeskog (2008) ägnar sig män mer åt brott så som stölder,

inbrott och rån. Kvinnor ägnar sig mer åt prostitution och bedrägerier. Gemensamt för könen är att båda vanligtvis snattar. Vid en lyckad social investering kan samhället alltså spara mer än 1,3 miljoner kronor genom att hjälpa en man och en kvinna ur sitt missbruk, enbart på reducerade kostnader inom rättsväsendet.

Efter brott kommer straff. Kostnaderna för dessa uppgår dock ej till liknande summor, detta beror på att personerna ibland kommer undan och på så vis undkommer rättsliga åtgärder. För både män och kvinnor, är det nästan enbart hälften av alla brott som utsätts för de juridiska processerna. Nilsson och Wadeskog (2008) värderar straffkostnader för en man till 484.890 kronor, samt 264.763 kronor för en kvinna. Som tidigare beskrivits har de personer som åker fast, oftast erfarenhet av skyddstillsyn, villkorliga domar eller suttit på slutanstalt i en kortare period i upp till åtta månader.

Försörjning av missbrukare sker ofta genom olika former av bidrag. Kvinnliga amfetaminmissbrukare kostar årligen samhället 159.000 kronor och män kostar 106.000 kronor. Bidrag genereras i form av A-kassa, ersättning för sjukskrivning eller permanent samhällsförsörjning i form av sjukersättning, även känt som att vara förtidspensionerad. Den som saknar sjukpenningsgrundad inkomst eller är utförsäkrad erhåller ofta försörjningsstöd, även känt som socialbidrag. En förklaring till att kostnaderna för försörjning är högre hos kvinnliga missbrukare kan vara att kvinnor i större utsträckning värnar om att vara kvar i det konventionella samhällssystemet och erhåller i större utsträckning olika sorters bidrag medan män oftare hamnar i kriminell subkultur (Nilsson & Wadeskog, 2006).

4.5. Diskontering

Kostnaderna för projektet upphör efter de två år som projektet pågår. Därmed kan kostnaden för satsningen ses som en grundinvestering. Kostnaderna kommer dock inte diskonteras till nuvärde då de representerar en implementeringskostnad samt är oberoende av utfallet av projektet. Intäkterna infaller tidigast då en ungdom lyckats genomgå rehabiliteringen. Detta innebär att intäkter kan uppkomma under projektets livslängd. Intäkterna som presenteras i denna studie innehar formen av kostnader som samhället besparas vid ett framgångsrikt projekt (Salas, 2012). I detta stycke kommer en tabell presenteras, där eventuella framtida intäkter diskonterats till ett nuvärde över en period. För att genomföra beräkningen används

en kalkylränta, även kallad diskonteringsränta. Kalkylränta är komplicerat att upprätta och därför används ofta en på förhand uppskattad kalkylränta. Kalkylräntan är central i kalkylen på grund av att den påverkar kapitalbeloppets förändring över tid (Holm & Salas, 2014). För en långsiktig investering sätts kalkylräntan vanligtvis lägre än när det berör kortsiktiga marknadsinvesteringar. Gällande långsiktiga sociala investeringar är räntan vanligtvis mycket låg på grund av osäkerheten den förknippas med (Ljung & Högberg, 1988). Den samhällseliga diskonteringsräntan i Sverige bestäms av en expertgrupp vid namn Arbetsgruppen för Samhällsekonomiska kalkylvärden och analysmetoder (ASEK-gruppen). ASEK-gruppen har beslutat att den samhällseliga diskonteringsräntan skall sättas till 4 procent. Detta efter samråd med annan vetenskaplig expertis som resulterat i slutsatsen att 4 procent är en väl avvägd nivå. Därmed används en ränta på 4 procent i denna studie (Motion 2013/14:Fi 301).

4.5.1. Nuvärdekalkylmetod

Intäkter per år för en kvinnlig amfetaminist har värderats till cirka 1,1 miljoner kronor samt 1,6 miljoner kronor för en manlig missbrukare. För de åtta personer som projektet avser att hjälpa, ges en årlig intäkt på sammanlagt: $(1.116.514 \times 4) + (1.576.235 \times 4) = 10.770.992$ kronor. För att utföra beräkningen har nuvärdesmetoden tillämpats:

$$\text{Nuvärde} = \frac{K}{(1+r)^t}$$

Eftersom projektet pågår under två år, behöver kostnader inte diskonteras då dessa är fasta och antas därmed inte ändra sitt värde under så kort tid. Intäkterna kan uppkomma redan ett par månader efter att personen deltagit i programmet, men dessa antas fortsätta komma in om personen genomgår en lyckad rehabilitering.

Tabell 4.4.

År	Nuvärde
1	
2	8.419.008
3	8.095.200
4	7.783.846
5	7.484.468

Tabell 4.4. visar hur det sammanlagda beloppet för lönsamheten förändras över en femårsperiod med ovanstående nuvärdesmetod och med en kalkylränta på 4 procent.

4.5.2. Lönsamhet

Ett projekts lönsamhet kan enkelt beräknas på två olika sätt. Dels genom att summan av intäkter minus summan av kostnader beräknas med hjälp av följande formel:

$$\sum_{t=1}^n B_t - \sum_{t=1}^n C_t > 0$$

De diskonterade värdena tas ej med i denna beräkning då tabell 4.5. avser projektets första år. Lönsamheten kan även beräknas genom kvoten mellan summan av intäkter och summan av kostnader. För att beräkna summan av intäkterna har det sammanlagda värdet av intäkter för åtta personer sammanslagits och sedan delats upp. På detta sätt har ett medelvärde av intäkter framtagits som kan representera alla ungdomar, oavsett kön: $10.770.992/8 = 1.346.374$ kronor per person. Båda ovanstående beräkningar redovisas i tabell 4.5. som representerar de nio olika utfall som projektet kan anta:

Tabell 4.5.

Antal	Intäkter	Kostnader	Resultat
0	0	1.664.992	- 1.664.992 (0)
1	1.346.374	1.664.992	- 318.618 (0,80)
2	2.692.748	1.664.992	1.027.756 (1,62)
3	4.039.122	1.664.992	2.374.130 (2,43)
4	5.385.496	1.664.992	3.720.504 (3,23)
5	6.731.870	1.664.992	5.066.878 (4,04)
6	8.078.244	1.664.992	6.413.252 (4,85)
7	9.424.618	1.664.992	7.759.626 (5,66)
8	10.770.992	1.664.992	9.106.000 (6,47)

Med hjälp av tabell 4.5. kan resultatet av projektet utläsas. Om ingen skulle person skulle genomgå en lyckad rehabilitering till följd av projektet eller om ingen skulle delta i projektet uteblir projektets intäkter samtidigt som implementeringskostnaderna kvarstår, vilket innebär att projektet innehar ett negativt resultat på - 1.664.992 kronor. Då endast en person lyckas komma ur sitt missbruk på grund av projektet, är välfärdsbesparingarna av detta inte heller tillräckligt stora för att täcka projektets kostnader. Resultatet blir då - 318.618 kronor, vilket innebär att projektet inte är samhällsekonomiskt lönsamt och att det går med förlust. Om projektet istället skulle medföra att ytterligare en person blir fri från sitt missbruk blir välfärdsbesparingarna tillräckligt stora för att projektet ska anses vara samhällsekonomiskt lönsamt. Resultatet blir i detta fall 1.027.756 kronor. Kvoten mellan intäkter och kostnader för två personer blir 1,62. Detta innebär att varje krona satsad på projektet kommer åter tillbaka plus en vinst på ytterligare 62 öre per krona, som räknas som projektets finansiella vinst i form av välfärdsbesparingar.

Om ännu fler personer skulle lyckas att ta sig ur sitt missbruk på grund av projektet skulle denna vinst givetvis öka och avkastningen skulle bli högre, vilket innebär att enbart två av nio utfall är negativa. Ur ovanstående tabell kan det urskiljas hur vinsten stegvis ökar. Om alla åtta personer som deltagit i projektet skulle bli fria från sitt missbruk skulle de samhällsekonomiska intäkterna minska betydligt och resultatet av projektet skulle totalt bli 9.106.000 kronor, det vill säga mer än fem gånger så stor som summan av den ursprungliga investeringen. Detta medför att varje satsad krona genererar ytterligare 5,47 kronor tillbaka som finansiell vinst i form av välfärdsbesparingar.

Det är av värde att poängtera att tabell 4.5. enbart visar resultat av projektet det första året. Det innebär att trots att resultatet visar att projektet inte är samhällsekonomiskt lönsamt om enbart en person blir fri från sitt missbruk så kommer välfärdsbesparingarna att överstiga kostnaderna för projektet ju mer åren går, vilket demonstreras nedan i tabell 4.6.

Tabell 4.6.

År	Intäkter	Kostnader	Resultat
1	1.346.374	1.664.992	- 318.618
2	1.244.798		926.180
3	1.196.922		1.804.484
4	1.150.886		3.562.932
5	1.106.621		7.081.599

Tabell 4.6. visar resultat för en person beräknat över fem år med intäkter diskonterade till nuvärde för varje år.

Det som kan utläsas ur tabellen är att redan år två beräknas resultatet av att en person lyckas bli fri från sitt missbruk uppgå till 926.180 kronor. Alltså är resultatet lönsamt redan två år efter projektet avslutats och lönsamheten ökar stadigt med åren. Inga kostnader redovisas på grund av att de kostnader som redovisas år 1 enbart ses som en implementeringskostnad för projektet. Sammanfattningsvis kan projektet anses samhällsekonomiskt lönsamt även om enbart en person genomgår en lyckad rehabilitering.

4.6. Känslighetsanalys

När det handlar om sociala investeringar, och vilka andra möjliga intäkter dessa kan generera, är det av stor vikt att vidhålla ett långtidsperspektiv. Åtta ungdomar som genomgår ett framgångsrikt projekt besparar samhället miljontals kronor. Dessa intäkter kan uppkomma som tidigare beskrivits, under den tid som projektet fortfarande pågår. Genom ett långsiktigt tidsperspektiv kan flera antaganden göras kring en ungdoms framtid. Även om det bara är en person som lyckas genomgå projektet är det fortfarande lönsamt, sett till senare år, vilket demonstreras i tabell 4.6. Beroende på hur gammal personen som klarat rehabiliteringen är, kan de resterande former av intäkter uppkomma vid olika tidpunkter efter projektets slut.

Om exempelvis 19 åriga Gustav är den enda som genomfört projektet med goda resultat, har han nu möjlighet att förbättra sina förutsättningar för ett liv utan marginalisering, oavsett vad

samhället tjänat på det. Gustav som saknar betyg från gymnasiet har nu möjlighet att läsa på Komvux och skaffa sig en utbildning. Med godkända betyg skulle han senare kunna söka vidare till högskola eller börja jobba. Ett av de bättre utfallen skulle kunna vara att Gustav tar en högskoleexamen och senare får ett arbete, som vidare genererar skatteintäkter till samhället. Om Gustavs lön placerar honom som låginkomsttagare kan han fortfarande bidra med pengar till samhället. Enligt SCB definieras en låginkomsttagare som en person med en månadslön på 70 procent av medianlönen. En mans medianlön uppskattas till 25.600 kronor och en manlig låginkomsttagare beräknas därmed tjäna cirka 17.920 kronor. Den kommunala skattesatsen för Norrköping år 2014 ligger på 31,95 procent (Norrköping kommun, 2014). En manlig låginkomsttagare betalar 6.417 kronor i skatt varje månad. Detta ger senare skatteintäkter på 77.004 kronor om året (Skatteverket, 2014). Om Gustav arbetar och betalar skatt i fem år har han bidragit med cirka 385.000 kronor till kommunen. Detta visar att ett långsiktigt tidsperspektiv kan vara avgörande när det handlar om lönsamheten av en social investering.

Ovanstående scenario bygger på antaganden att personen inte får återfall och hamnar i tidigare missbrukarsituation. Men som tidigare beskrivits tillhör narkotikabrott den brottstyp där återfallsbrott är vanligast (Granath & Westlund, 2011). I rapporten *Strategiska brott bland unga på 00-talet*, finns tydlig statistik som pekar på sambandet mellan narkotikabrott och återfall. Mer än 80 procent av återfalls- eller högaktiv kriminalitet sker inom narkotikabrott, det vill säga mer än fyra gånger som personen lagförts för brottet. Rapporten presenterar dock en del värden som sträcker sig under perioden 2001 till 2010. Trots att en del siffror kan tolkas som inaktuella, finns ett tydligt samband över hur återfallen bland narkotika återkommer bland unga och anses därmed relevant som en del av känslighetsanalysen. Syftet med känslighetsanalysen är att presentera olika utfall av projektet då dess värden ändras. Eftersom detta är en ex-ante studie måste antaganden göras för att få en uppfattning om olika utfall av projektet. Nedan följer en tabell som visar resultatet av projektet beroende på vilka som lyckas ta sig ur sitt missbruk. Resultatet blir olika beroende på antalet män eller kvinnor som lyckas med projektet. Detta beror på att en manlig missbrukare generellt kostar mer än en kvinnlig. Som tidigare nämnt beror detta på att män generellt orsakar högre kostnader inom bland annat rättsväsendet. Följande resultat är baserade på förväntade intäkter för ett år och ett negativt resultat, som nämnts tidigare, är alltså lönsamt ändå i framtiden.

Tabell 4.7.

Utfallsmöjligheter	Intäkter	Kostnader	Resultat
Anna	1.116.514	1.664.992	- 548.478 (0,67)
Ceasar	1.576.234	1.664.992	- 88.758 (0,95)
Bianca och Daniella	2.233.028	1.664.992	568.036 (1,34)
Eric och Frida	2.692.748	1.664.992	1.027.756 (1,62)
Gustav och Hassan	3.152.468	1.664.992	1.487.476 (1,89)
Anna, Daniella & Eric	3.809.262	1.664.992	2.144.270 (2,29)
Hassan, Ceasar & Bianca	4.268.982	1.664.992	2.603.990 (2,56)
Frida, Anna, Daniella & Gustav	4.925.776	1.664.992	3.260.784 (2,96)
Ceasar, Eric, Gustav, Hassan & Anna	7.421.450	1.664.992	5.756.458 (4,46)

I tabell 4.7. redovisas nio scenarion som representerar möjliga utfall som tar hänsyn till könsaspekter för att visa hur känsligt resultatet är med kön som beroende variabel. Urvalet av könstillhörighet i de olika utfallen har utformats på följande vis för att ge ett större helhetsperspektiv kring hur resultatet förändras.

Något som kan uppmärksammas är resultatskillnaden mellan en man och kvinna per år. Resultatet kan verka förvirrande då tidigare avsnitt i studien påpekat att män som missbrukar amfetamin är dyrare än kvinnor, och att kvinnor borde därmed vara mer lönsamma att satsa på med sociala investeringar. Så är det delvis. En kvinna kostar samhället mindre, hon har därmed ett lägre värde av intäkter att generera, och kan tolkas i tabellen som olönsam att hjälpa. Två män har exempelvis ett sammanlagt värde av intäkter på cirka 3,1 miljoner kronor, medan två kvinnor får ett värde på ungefär 2,2 miljoner kronor. Lönsamheten för två män värderas därmed till 1,5 miljoner kronor, samtidigt som två kvinnors värde knappt uppgår till 568.000 kronor. Självfallet går det inte att generalisera män och kvinnors olika värde av intäkter eftersom det i verkligheten kan se helt annorlunda ut.

5. Analys

Resultatet av denna CBA är således att projektet Solid återkomst är samhällsekonomiskt lönsamt om minst en person klarar av att komma ur sitt missbruk. Om en person lyckas bra med projektet är det samhällsekonomiskt lönsamt efter två år och om fler än en person lyckas är projektet samhällsekonomiskt lönsamt redan efter första året. Viktigt att påpeka är att det framtagna resultatet av ett lönsamt utfall av projektet fortsätter att vara lönsamt i resten av personens liv, vilket naturligtvis besparar samhället ännu mer finansiella resurser än vad som angivits. Om personen i fråga dessutom kan arbeta och generera skatteintäkter ökar denna summa ytterligare.

Viktigt att minnas när man utför denna typ av studie är att trots att syftet är att spara pengar i form av minskade välfärdskostnader så är det övergripande syftet att rädda människoliv. Ett problem med denna typ av investering har visat sig vara att rekrytera ungdomar till projektet och om ingen deltar i projektet kan det naturligtvis verka vara en olönsam investering. Men som påpekats upprepande gånger i denna studie så är framtida utfall alltid osäkra och en satsning som kan bidra till att rädda livet på unga människor borde aldrig hindras att genomföras på grund av att utfallet kan komma att bli rent finansiellt olönsamt.

Studien har sin teoretiska utgångspunkt i välfärdsteorin. Teorin förklarar hur samhällets resurser bör användas på det mest effektiva sätt. Välfärdsteorin spelar en central och förklarande roll för studiens resultat, eftersom den tar hänsyn till välfärdens mått kring exempelvis medborgarnas nytta. Den förklarar hur ekonomiska faktorer spelar en avgörande roll i beslutssituationer. Teorin skulle även kunna förklara den funktion som CBA avser att fylla eftersom välfärdsteorin menar att nackdelar och fördelar bör vägas mot varandra för att visa vilket av två alternativ som beaktar vissa utpräglade värderingar. CBA kan alltså antas ha sin utgångspunkt i välfärdsteorin då dess huvudsakliga syfte är att väga en åtgärds nackdelar (costs) mot fördelar (benefits). Likt CBA, definierar välfärdsteorin nackdelar och fördelar till kostnader och intäkter som senare används som beslutsunderlag.

Som tidigare beskrivits är välfärdsteorin sammanfogad med samhällsekonomisk effektivitet vars syfte är att tillvarata samhällets individers värderingar som uppkommer eller påverkas av

ekonomiska förändringar. Paretokriteriet, som används för att mäta ökning eller minskning av samhällsekonomisk effektivitet, kan antas vara applicerbar på välfärdsteorin som denna studie grundar sig på. Mer specifikt innebär paretokriteriet att den sociala välfärden ökar om en individs situation förbättras utan att någon annan får det sämre, kriteriet kan därmed tillämpas samt vidareutveckla studiens resultat. Eftersom att ett framgångsrikt projekt väntas förbättra den sociala välfärden för minst en av de åtta ungdomarna, och inte minska någon utomstående individs välfärd. Det som skulle kunna förklaras som en minskning av välfärd för en utomstående person är kostnaden för projektet som finansieras med kommunens pengar, det vill säga dennes skattepengar. Därmed är denna form av Paretokriterium ofta ogenomförbar, då en samhällsåtgärd vanligtvis bär med sig kostnader. Ur Paretokriteriet uppkom Paretooptimalitet som innebär att en samhällsåtgärd är berättigad om en ökad välfärd sker för minst en individ, förutsatt att den inte försämras för någon annan. Paretooptimalitet menar dock att om en grupp individer värderar ett tillstånd högre än ett annat, innebär det att detta ger gruppen högre välfärd. Kopplat till välfärdsteorin, vilket Paretooptimaliet har sitt ursprung, betraktas ett beslut fattat av en grupp individer som ett uttryck för gruppens värderingar. Dock har beslutet att genomföra projektet Solid återkomst inte tagits av invånarna i Norrköping, utan kommunstyrelsen. Detta gör det svårt för beslutsriteriet, Paretooptimalitet, att appliceras på denna studie. Kaldor-Hicks kriteriet, som innebär att en åtgärd är försvarbar då vinnarna kan kompensera förlorarna, är dock tillämpbar i denna studie då ungdomarna har möjligheten att kompensera skattebetalarna. Detta kan göras i form av minskade kostnader för exempelvis vård, samt ökade skatteintäkter till samhället i framtiden.

Även utilitarismens ideologi går att koppla till resultatet av denna studie. Då huvudtanken inom utilitarismen är att den moraliskt riktiga handlingen eller politiken är den som producerar största möjliga lycka för samhällets medlemmar. Eftersom ett lyckat projekt, där en person eller fler klarar av att komma ur sitt missbruk, kan anses bidra till lycka inte enbart för personen i fråga utan för hela samhället. Detta på grund av de välfärdsbesparingar som ett lyckat projekt för med sig. John Stuart Mill menade att en handling är rätt endast i den mån den främjar lycka och orätt i den mån den leder till motsatsen. Om alla åtta personer skulle misslyckas med projektet eller om ingen skulle delta i projektet, kan genomförandet av projektet inte försvaras ur utilitarismens ideologi eftersom detta kan ses som ett misslyckande som endast bidrar till förlorade skattepengar, vilket vidare kan leda till missnöje hos samhällets medborgare och alltså till olycka.

Tidigare i studien listades olika situationer där marknaden misslyckas att uppnå sina mål. Ett av dessa benämns ofullständig information, vilket innebär att beslutsfattare inte har tillräckligt med information om exempelvis effekterna av ett projekt. Detta kan leda till att fel beslut fattas. Eftersom sociala investeringar ofta genomförs med framtida besparingar som mål, och eftersom att framtiden alltid är osäker, finns det en risk att fel beslut fattas på förhand. Även externa effekter som projektet kan bidra till är på förhand ofta okända. Ett exempel på en positiv extern effekt som skulle kunna genereras av projektet är välbefinnandet hos en tredje part. Om projektet skulle bidra till att en person kommer ur sitt missbruk och om denna person annars skulle fastna i kriminalitet så skulle en positiv extern effekt kunna vara att färre brottsoffer drabbas till följd av denna persons tillfrisknande. Som tidigare nämnts är detta ingenting som går att säkert veta när beslut om att genomföra projektet fattas. De möjliga positiva externa effekterna till följd av ett lyckat projekt anses dock överväga de negativa externa effekterna av ett misslyckat projekt, vilket kan ses som ett argument till varför det är försvarbart att genomföra projektet trots osäkerheterna angående dess effekter.

6. Slutsats

Inledningsvis i studien beskrivs flertal problem som narkotikamissbruk för med sig ur ett samhällsperspektiv. Sociala investeringar beskrivs vidare som en lösning på problemet, en lösning som mött mycket motstånd på grund av dess tvetydighet och osäkerhet. För att avgöra om denna typ av investeringar är ett sätt för samhället att spara pengar samtidigt som den kan rädda liv väljs projektet Solid återkomst i Norrköpings kommun ut. Syftet med studien är således att med hjälp av en CBA väga de samhälleliga kostnaderna mot nyttorna som genereras av projektet Solid återkomst. Frågeställningen är vidare att utläsa i vilken utsträckning möjliga utfall av projektet är samhällsekonomiskt lönsamma. För att utföra beräkningarna identifieras, kvantifieras och till sist värderas projektets kostnader och möjliga intäkter för att sedan kunna diskonteras till nuvärde och utläsa den samhällsekonomiskt lönsamheten. För att sätta ett pris på vad en missbrukare kostar tar studien till stor del hjälp av liknande studier och rapporter där genomsnittliga kostnader för en amfetaminmissbrukare redovisas. Det påpekas genomgående i studien att en CBA som utförs ex-ante baseras på antaganden om framtida utfall och det är av betydande vikt att vara medveten om att resultaten som presenterats endast ger en bild av hur utfallet skulle kunna komma att se ut. Ett problem med denna typ av studie är att framtiden är osäker och ett annat problem är att intäkterna som kalkylen baseras på är högst generella och schablonmässiga, vilket givetvis medför att resultaten är osäkra. För att ändå testa resultatets känslighet för förändringar genomförs en känslighetsanalys där olika utfall med hänsyn till könstillhörighet presenteras, varpå tabell 4.7. påvisar att män som rehabiliteras genererar större välfärdsbesparingar än kvinnor.

I tabell 4.5 påvisas att i sju av nio möjliga utfall är projektet samhällsekonomiskt lönsamt vilket leder till följande slutsats; Solid återkomst är samhällsekonomiskt lönsamt, förutsatt minst en person genomgår projektet. Det är dock av stor vikt att ha i åtanke, att även om ingen av ungdomarna genomgår en lyckad rehabilitering, kan denna typ av investering anses vara värdefull att genomföra. Detta beror på att projekt så som Solid återkomst avser att hjälpa människor ur dåliga levnadsförhållanden, vilket sätter frågan i ett etiskt perspektiv då människoliv kan anses besvärliga att värdera. Trots svårigheter med värdering av människoliv och antaganden om framtiden anses projektet Solid återkomst vara samhällsekonomiskt lönsamt, i stor utsträckning.

7. Referenslista

Avhandling:

Jess, K. (2005). *Att räkna med nytta: samhällsekonomisk utvärdering av socialt arbete*. (Doktorsavhandling, Stockholms Universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, 112). Stockholm: Institutionen för socialt arbete - Socialhögskolan.
Tillgänglig: <http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=1&pid=diva2:194145>

Lagar:

SFS 2001:453. Socialtjänstlag. Stockholm: Socialdepartementet.

Litteratur:

Bohm, P. (1977). uppl. 3.

Samhällsekonomisk effektivitet.

Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS).

Bryman, A. (2012). uppl. 4.

Social research methods.

New york: Oxford university press.

De Vaus, D. (2001). uppl. 2.

Research Design in Social Research.

London: SAGE Publications.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012) uppl. 4.

Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad.

Stockholm: Nordstedts juridik AB.

Kymlicka, W. (1990).

Modern politisk filosofi - en introduktion.

Nora: Nya Doxa.

Ljung, B. & Högberg, O. (1988).

Investeringsbedömning - en introduktion. Uppl. 1:3

Liber: Malmö

Lundahl, U & Skärvad, P.H. (1992).
Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer.
Lund: Studentlitteratur.

Mattson, B. (1970).
Cost-benefitanalys.
Göteborg: Nationalekonomiska institutionen.

Mattsson, B. (2006).
Kostnadsnyttoanalys för nybörjare.
Karlstad: Räddningsverket.

Mill, J.S. (2003).
Utilitarism.
Uddevalla: Daidalos AB.

Niklasson, H., & Söderström, L. (1970). uppl. 2.
Välfärdsteori och ekonomisk politik.
Lund: Studentlitteratur.

Pålsson Syll, L. (2001).
Ekonomisk teori och metod.
Lund: Studentlitteratur.

Pålsson Syll, L. (2007). uppl. 4.
De ekonomiska teoriernas historia.
Lund: Studentlitteratur.

Motion till riksdagen:

Motion 2013/14:Fi259.

Sociala investeringar.

Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Sociala-investeringar_H102Fi259/?text=true

Motion 2013/14:Fi301.

Den samhällsekonomiska diskonteringsräntan.

Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-201314Fi301-Den-samhalls_H102Fi301/?text=true

Rapporter av författare:

Granath, S. & Westlund, O. (2011). *Strategiska brott bland unga på 00-talet*. (BRÅ-rapport, 2011:21). Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Hämtad 2014-05-15, tillgänglig: <https://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2012-02-07-strategiska-brott-bland-unga-pa-00-talet.html>

Holm, L. & Salas, O. (2014). *Investeringskalkyl och beslutsteori*, rapport 128. Göteborg: Förvaltningshögskolans rapporter

Nilsson, I. (2012). *Sociala investeringar kring barn och unga*. Skandia.

Nilsson, I. & Wadeskog, A. (2006). *Det sociala företaget och samhället: Socioekonomiska bokslut för Vägen ut! Kooperativen och Basta Arbetskooperativ*. (NUTEK-rapport, 2006:26). Stockholm: Ordförandet AB

Nilsson, I & Wadeskog, A. (2008). *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån - att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga*.

Hämtad: 2014-04-02, tillgänglig:

<http://www.skandia.se/hem/Global/pdf/Om%20Skandia/Id%C3%A9er%20f%C3%B6r%20livet/Ingvar%20N%20Fullst%C3%A4ndig.pdf>

Nilsson, I & Wadeskog, A. (2008). *Varje drogfri dag, en framgång*.

Hämtad: 2014-04-02, tillgänglig:

<http://www.seeab.se/Metadon/Metadon2008.pdf>

Salas, O. (2012). *Samhällsekonomiska utvärderingar*, rapport 123. Göteborg:

Förvaltningshögskolans rapporter.

Svensson, D. (2000). *Levnadsförhållanden bland vårdade narkomaner 1987-1994*. (CAN-rapport, 2000:58). Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
Hämtad 2014-05-06, tillgänglig: <http://www.can.se/PageFiles/1944/CAN-rapportserie-58-levnadsforhallanden-bland-vardade-narkomaner-1987-1994.pdf?epslanguage=sv>

Rapporter av myndigheter/organisationer:

Mötesplats Social Innovation. (2013). *ABC i Sociala Investeringar*.

Hämtad 2014-04-03, tillgänglig:

http://socialinnovation.se/wp-content/uploads/2013/06/abc_finansiering_uppslag.pdf

Smittskyddsinstitutet (2012) *Epidemiologisk årsrapport*.

Hämtad 2014-05-02, tillgänglig:

<http://www.folkhalsomyndigheten.se/documents/statistik-uppfoljning/smittsamma-sjukdomar/2012/hivinfektion-epidemiologisk-arsrapport-2012-2013-101-8.pdf>

Socialkontoret, Norrköping kommun. (2013). *Ansökan till Norrköping kommuns sociala investeringsfond*. Norrköping: Socialkontoret

Socialstyrelsen. (2008). *Instanser för unga lagöverträdare*.

Hämtad: 2014-04-11, tillgänglig:

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8799/2008-126-58_200812658.pdf

Socialstyrelsen. (2010). *Social rapport 2010*. Västerås: Edit Västra Aros.

Hämtad 2014-04-02, tillgänglig:

<http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>

Socialkontoret i samarbete med unga KRIS, Norrköping. (2014).

Solid Återkomst, delrapport 1. Norrköping: Socialkontoret

Statens institutionsstyrelse. (2009).

Rapport 2/10. *Återfall i brott bland ungdomar dömda till fängelse respektive slutna ungdomsvård*. Stockholm: SiS

Hämtad: 2014-04-25, tillgänglig: <http://www.stat-inst.se/pagefiles/1120/aterfall-i-brott-bland-ungdomar-domda-till-fangelse-respektiv>

[e-sluten-ungdomsvard.pdf](#)

Tidskriftsartiklar

Berg, J.E & Steiner, A. (1992) *Drug addicts rehabilitation: a burden on society?*.
International journal of rehabilitation research 15, 301-309.

Jhunjhunwala, B. (1974). *Kaldor-Hicks-Scitovszky Criteria: A Postmortem*. Southern economic journal, 40 (3), 493-496

Spooner, C & Hall, W. (2002). *Preventing drug misuse by young people: we need to do more than 'just say no'*. Addiction, 97: 478–481. doi: 10.1046/j.1360-0443.2002.00034.x

Webb

Alna. (2014). *De vanligaste drogerna*.

Hämtad: 2014-05-05, tillgänglig:

<http://www.alna.se/node/114/vanligaste-drogerna>

Centralförbundet för alkohol - och narkotikaupplysning. (2013) *Frågor och svar om narkotika*. Hämtad: 2014-03-16, tillgänglig:

<http://www.can.se/sv/drogfakta/fragor-och-svar/narkotika/>

Hasselgren, S. (2009). *En extremt lönsam affär*.

Hämtad 2014-04-02, tillgänglig:

http://www.can.se/Global/Tidskriften_AoN/2009/AN_1_09_sid12-14_En-extremt-lonsam-affar.pdf?epslanguage=sv

Lundholm, M. (2005). *Marginalkostnaden för allmänna medel och skuggpriser för resursanvändning i offentlig kostnads-intäktsanalys*.

Hämtad: 2014-04-25, tillgänglig:

http://trafa.se/PageDocuments/pm_20050221.pdf

Missbruksutredning. (2012). *Missbruksutredningen och de 70 förslagen, vad händer nu?*

Hämtad: 2014-03-16, tillgänglig:

http://www.svenskabrukarforeningen.se/files/missbruksutredningen_och_sedan.pdf

Norrköping kommun. (2014). *Kommunalskatt och kyrkoavgifter i Norrköping*.

Hämtad: 2014-05-13, tillgänglig:

<http://www.norrkoping.se/organisation/ekonomi/skatt/>

Norrköpings kommun. (2013). *Solid återkomst*.

Hämtad: 2014-04-11, tillgänglig:

<http://www.norrkoping.se/organisation/ekonomi/social-investeringsfond/Solid-Aterkomst.pdf>

Norrköpings kommun. (2012). *Tidiga insatser/sociala investeringar*.

Hämtad: 2014-04-11, tillgänglig:

<http://www.skl.se/psynk/sociala-investeringar>

Psykiatristöd, Stockholm Läns Landsting. (2014). *Missbruk bland ungdomar*.

Hämtad 2014-04-25, tillgänglig:

<http://www1.psykiatristod.se/Psykiatristod/Psykiatriprogram/Narkotikaberoende/Missbruk-bland-ungdomar/>

SIKA rapport. (2005). *Den samhällsekonomiska kalkylen*.

Hämtad: 2014-04-23, tillgänglig:

<http://www.miljomal.se/Global/27-samhallsekonomiska%20analyser/Den%20samh%C3%A4llsekonomiska%20kalkylen.pdf>

Skatteverket. (2014). *Räkna ut din skatt*.

Hämtad: 2014-05-06, tillgänglig:

<https://www.skatteverket.se/privat/sjalvservice/allaetjanster/tjanster/raknautdinskatt.4.18e1b10334ebe8bc80001950.html>

Statistiska centralbyrån. (2012). *Löner och sysselsättning inom primärkommunal sektor 2012*.

Hämtad 2014-05-09, tillgänglig:

http://www.scb.se/Statistik/AM/AM0106/2012A01/AM0106_2012A01_SM_AM52SM1301.pdf

Statens institutionsstyrelse. (2013). *Faktabank*.

Hämtad: 2014-05-16, tillgänglig:

<http://www.stat-inst.se/faktabank/hvb-hem/>

Statens institutionsstyrelse. (2010). *SiS skrivartävling 2007*.

Hämtad: 2014-05-07, tillgänglig: <http://www.stat-inst.se/sis-unga-berattar/sis-skrivartavling-2007/ovriga-texter/>

Statens institutionsstyrelse. (2014). *SiS unga berättar*.

Hämtad: 2014-05-07, tillgänglig:

<http://www.stat-inst.se/sis-unga-berattar/>

Svenska Dagbladet. (2010). *Missbruket kostar 150 miljarder*.

Hämtad 2014-03-16, tillgänglig:

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/missbruket-kostar-150-miljarder_5606385.svd